

Beslut

Datum 2024-06-19

Dnr 2023:8098

Sida **1 (18)**

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Södervärnskolan i Region Gotland**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Södervärnskolan avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Södervärnskolan den 17 maj 2024. Besöket genomfördes av utredarna Carl Bexell och Robert Östberg.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Södervärnsskolan i Region Gotland uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i flera delar** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande del:

- utveckla samplaneringen av undervisningen för att synliggöra olika perspektiv så att eleverna ges en helhetsbild av kunskapsområdet

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Södervärnsskolan i region Gotland uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i flera delar** utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande del:

- gör eleverna delaktiga i undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 22 januari 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till

Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen om kunskapsområdet är återkommande i högstadiets samtliga årskurser och att eleverna ges möjlighet till fördjupning. Undervisningen är uppdaterad med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer tas upp i flera olika ämnen, men lärarna samordnar inte sin undervisning så att frågor med koppling till kunskapsområdet kan belysas genom perspektiv från olika ämnen och ge eleverna en helhetsbild.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt och att granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik. Eleverna får i flera ämnen undervisning om betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i flera delar utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att undervisningen har ett innehåll som skapar förutsättningar för alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning att känna sig inkluderade och att lärarna medvetet arbetar med formerna för undervisningen så att alla elever oavsett könstillhörighet ska vilja och våga reflektera och samtala.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att lärarna har strategier för att främja god samvaro i klassrummet. Lärarna bemöter utspel för intolerans och destruktiva jargonger och normer bland eleverna och fördjupar värdegrundsfrågorna i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att eleverna inte blir delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är återkommande och aktuell samt ger eleverna möjlighet till fördjupning

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är återkommande och finns med som ett inslag i undervisningen från årskurs 7 till och med årskurs 9. Undervisningen är aktuell och innehåller fördjupning.

Av intervjuer med lärare framgår att eleverna får undervisning i kunskapsområdet under alla årskurser på högstadiet. Lärarna uppger att kunskapsområdet utgör ett återkommande tema i olika ämnen som samhällskunskap och svenska, bland annat genom den litteratur som eleverna läser. Ett annat exempel från undervisningen i biologi är att eleverna börjar med området sex och samlevnad i årskurs 7 och fortsätter sedan med det i årskurs 8 där det ingår som ett större moment. I undervisningen inom respektive ämne knyter lärarna an till sådant som eleverna arbetat med i tidigare årskurser i syfte att ge eleverna en förståelse för hur olika områden hänger ihop med varandra. Biologilärarna berättar till exempel att de introducerar begreppet kön i årskurs 7, vilket sedan återkommer i undervisningen om sex och samlevnad i årskurs 8 samt genetik i årskurs 9.

Även eleverna ger i intervju flera exempel på hur de arbetar med kunskapsområdet i olika årskurser. Lärarna berättar att de utgår från elevernas tidigare kunskaper och att de ofta börjar med att tillsammans med eleverna definiera grundläggande begrepp som eleverna sedan får arbeta vidare med och tillämpa i samband med diskussion och reflektion, exempelvis när det gäller normer. Eleverna ger uttryck för att lärarna verkar ha god kännedom om vad eleverna kan och att de återknyter till vad de lärt sig tidigare och stämmer av med dem om de har behov av repetition. Ett återkommande inslag i skolans arbete med kunskapsområdet är att eleverna får träffa representanter för ungdomsmottagningen flera gånger under högstadiet. Det sker genom att ungdomsmottagningen kommer till skolan varje termin och genom att eleverna gör ett besök på ungdomsmottagningen i årskurs 8. Lärarna uppger att de vid

behov är med när ungdomsmottagningen besöker skolan för att ha en lugnande inverkan på elevgrupperna, men att ungdomsmottagningen egentligen vill träffa eleverna utan lärarnas medverkan. Inför besöken får eleverna veta vad syftet med besöken är och förbereda frågor att ställa.

Vidare framgår av granskningen att lärarna kontinuerligt uppdaterar det material som de använder för undervisning inom kunskapsområdet, exempelvis genom att ta del av forskningsrön och information från olika externa organisationer som Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU och Brottsförebyggande rådet, BRÅ. Även eleverna uppger att de upplever att undervisningen är aktuell och relevant sett till innehållet och de frågor som lärarna tar upp, exempelvis när HBTQ-begreppet utvecklades till HBTQI. Lärarna berättar att de arbetar med och låter eleverna diskutera nyheter och händelser kopplade till sexualitet, samtycke och relationer, exempelvis förändringar i abortlagstiftningen i USA och nyheter från vetenskapsradion. Eleverna bekräftar lärarnas utsaga där de bland annat nämner att de arbetar med nyheter som kan beröra kunskapsområdet. Det händer också att lärarna får i uppdrag av rektorn att ta upp frågor med eleverna som är kopplade till sexualitet, samtycke och relationer, exempelvis handlar det om beteende i sociala medier och användandet av nya appar.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer tas upp i olika ämnen men ger inte eleverna en helhetsbild

Granskningen visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer tas upp i olika ämnen, men att lärarna inte medvetet planerar för att synliggöra olika perspektiv och ge eleverna en helhetsbild av kunskapsområdet.

Lärarna ger i intervju ett flertal exempel på hur kunskapsområdet behandlas i olika ämnen såsom biologi, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, idrott och hälsa, bild och hem- och konsumentkunskap. Undervisningen ger enligt lärarna bland annat eleverna olika perspektiv på begrepp och företeelser som identitet, sexualitet och rätten att vara den man vill. Ett exempel på hur olika delar av kunskapsområdet tas upp inom ett ämne är biologi, som innefattar såväl biologiska företeelser som kroppen, könsorganen, könssjukdomar, abort och graviditet, som ett samhälleligt perspektiv som handlar om identitet, samtycke, hedersvåld och mäns våld mot kvinnor. Även eleverna redogör för att de har undervisning om sexualitet, samtycke och relationer i flera ämnen, samt att de också arbetar med kunskapsområdet på mentorstiden.

Lärarna beskriver i intervju hur de arbetar med kunskapsområdet både utifrån fakta kopplade till ämnenas centrala innehåll och till värdegrunden. Det sker exempelvis i hem- och konsumentkunskap där läraren går igenom fakta om det obetalda hemarbetet, vilket knyts samman med diskussioner om föreställningar om vilka sysslor som är kvinnliga respektive manliga. Ett annat exempel är hur

lärare i samhällskunskap knyter samman undervisningen om lag och rätt med vilka värderingar som kan tänkas finnas och ligga till grund för olika lagar. Det saknas däremot ett gemensamt arbete för att synliggöra hur olika ämnesspecifika perspektiv hänger ihop i undervisningen.

Granskningen visar att det inte förekommer några ämnesövergripande arbeten eller teman i arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Lärarna uppger i intervju att det lärare emellan förekommer sporadiska samarbeten över ämnesgränser om det är så att arbete med kunskapsområdet sammanfaller tidsmässigt. Lärarna säger sig samarbeta inom respektive ämne, vilket också en elevgrupp framhåller i intervju. Samtidigt finns det andra elever som säger att de inte upplevt att det finns något samarbete lärare emellan när det gäller undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. I intervju med lärare och rektorn framgår att det inte finns någon medveten eller övergripande plan på skolan för att sådana samarbeten ska äga rum.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik

Granskningen visar att eleverna i flera ämnen får arbeta med och undersöka maktstrukturer kopplade till kön och hedersproblematik.

Lärarna ger exempel på att maktstrukturer kopplade till kön tagits upp i samhällskunskap där eleverna fått arbeta med och diskutera föreställningar om manligt och kvinnligt kopplat till olika yrken, samt normer om vad som är manligt och kvinnligt. Även i biologi har eleverna arbetat med normer om manligt och kvinnligt utifrån en film som tar upp stereotyper om kön. Ytterligare exempel som eleverna nämner är att de inom ramen för historieämnet arbetat med män och kvinnors livsvillkor ur ett historiskt perspektiv. I undervisningen får eleverna också möjligheten att utveckla kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck. Lärarna berättar att det tas upp i både samhällskunskaps- och biologiundervisningen. I båda fallen har hedersbegreppet definierats, problematiserats och diskuterats i syfte att bredda elevernas förståelse för vad det kan innefatta. Till exempel har en lärare tagit upp med eleverna att det exempelvis kan handla om att begränsa någon till hemmet eller att inte få välja vilket yrke man vill. Ett annat exempel är att temat finns med i litteratur som eleverna arbetar med. Eleverna berättar också att de arbetat med hedersrelaterat våld och förtryck i flera ämnen, samt att det också förekommit som ett inslag i det värdegrundsarbete som sker på mentorstiden.

Undervisningen ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur sexualitet framställs i media

Granskningen visar att eleverna får arbeta med hur relationer och sexualitet framställs i media, bland annat i pornografi. Lärare uppger i intervju att det finns med som ett inslag i biologiundervisningen. Lärare och elever berättar vidare att eleverna i bildämnet får göra en kritisk granskning av hur sexualitet framställs i reklam och i idrott och hälsa där undervisningen behandlar kroppsideal. I det sammanhanget berörs också pornografi.

Undervisningen förmedlar betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke och ger eleverna möjligheter att utveckla sin förmåga att leva sig in i andras situation

Granskningen visar att samtycke tas upp inom ramen för undervisningen i ämnena biologi och samhällskunskap och att relationer är ett återkommande tema. I intervju uppger lärarna att eleverna får se en serie med filmer om samtycke utifrån vilken de sedan diskuterar vad samtycke är och hur det kan förstås i olika situationer. Ett exempel är att eleverna får diskutera huruvida ett samlag är att betrakta som en våldtäkt om någon ångrar sig i efterhand och att ett uteblivet nej inte behöver innebära ett ja. I samhällskunskapen har eleverna arbetat med samtycke ur ett juridiskt perspektiv, samt sett en film och diskuterat begreppet och dess innebörd. Lärare och elever berättar också att undervisningen behandlar frågor om empati, relationer, kärlek och jämlikhet samt att dessa delar är återkommande teman i undervisningen i flera ämnen som exempelvis engelska, svenska, biologi, religionskunskap och samhällskunskap. Ett par exempel som eleverna nämner är ämnena engelska och svenska där det återkommer som ett tema i texter som eleverna arbetar med och samtalar om.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det finns ett medvetet arbete för att upprätthålla ett öppet klassrumsklimat med tydliga ramar för att främja samtal där både flickor och pojkar deltar

Granskningen visar att lärarna verkar för ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat så att både flickor och pojkar kan känna sig trygga när de samtalar om och diskuterar frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer.

Lärare berättar i intervju att de använder sig av olika metoder för att eleverna ska känna sig trygga och bekväma när de diskuterar och arbetar med kunskapsområdet. Lärarna använder sig av samtals- och värderingsövningar och delar in eleverna i mindre grupper för att främja diskussion. Ett annat exempel för att alla ska komma till tals är att eleverna kan lämna in anonyma frågor som NO-läraren sedan tar upp med klassen. Det framgår att lärarna är medvetna om att klassrumsklimatet kan skilja sig åt mellan olika elevgrupper. Lärarna beskriver att det finns ett tillåtande och inkluderande samtals- och klassrumsklimat i vissa grupper, medan det i andra grupper råder mindre acceptans och förståelse för olikheter, exempelvis när det gäller att vara kär i någon av samma kön. Lärarna framhåller i intervju vikten av att det i samband med undervisning om sexualitet, samtycke och relationer är särskilt viktigt att upprätthålla de allmänna regler som finns för att det ska vara tryggt, bland annat att inte skratta åt eller fälla negativa omdömen om vad andra säger. Eleverna ger i intervju samma bild som lärarna av hur det skiljer sig åt mellan olika klasser och elevgrupper, men att lärarna arbetar med det genom att förmedla till eleverna att det inte finns några dumma frågor och att det är viktigt att lyssna på varandra.

Vidare framgår av granskningen att lärarna är medvetna om att det finns vissa skillnader mellan hur flickor och pojkar uppfattar samtalsklimatet, vilket de arbetar med genom att prata med eleverna om vikten av att behandla varandra med respekt och att skolan ska vara en plats där alla ska få vara som de är. När elever uttrycker åsikter som strider mot rådande åsikter och normer säger lärarna att de tar diskussionen och bemöter eleverna så att de får argumentera för sina ståndpunkter. Lärare och elever berättar att lärarna har ett lugnt

förhållningssätt och lyssnar på eleverna, samtidigt som de inte undviker känsliga eller svåra frågor.

Undervisningen synliggör och utmanar begränsande normer

Granskningen visar att undervisningen innehåller moment där eleverna får reflektera över normer kopplade till könsroller, könsidentitet och sexuell läggning. Elever och lärare ger exempel från undervisningen i bild och samhällskunskap där bland annat heteronormen har tagits upp och att annan sexuell läggning i förhållande till den kan vara begränsande när det gäller vilket handlingsutrymme som människor har. Rektorn uppger i intervju att det också är en fråga som diskuteras bland personalen och att lärarna inte ska utgå från elevernas biologiska kön i syfte att inkludera alla elever när de kommunicerar med dem. Elever och lärare uppger också att reflektion och arbete med normer förekommer i ämnen som engelska och svenska när eleverna arbetar med olika skönlitterära texter. Ytterligare exempel är att eleverna arbetar med uppgifter om identitet i samhällskunskap och där får reflektera över hur de och deras livssituation skulle påverkas om de hade en annan sexuell läggning.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Lärarna har rutiner för att bemöta intolerans och destruktiva jargonger och lärarna fördjupar värdegrundsfrågorna i undervisningen tillsammans med eleverna

Granskningen visar att lärarna bemöter dåligt uppträdande från elever genom diskussion och samtal. Lärare och elever beskriver att lärarna är tydliga med vad som är acceptabelt att säga och inte, oavsett om det sker i klassrummet eller i korridorerna. Lärarna säger att de bemöter uttryck för intolerans och tar sådana diskussioner med elever både i helgrupp och individuellt. Om det skulle handla om allvarigare eller upprepade fall, kallas elevens vårdnadshavare till ett möte på skolan. Lärarna understryker också att det är viktigt att ta reda på vad elevers intolerans och destruktiva jargong grundar sig i för att kunna bemöta dem på ett bra sätt i undervisningen. Rektorn beskriver bemötandet av elever som har ett dåligt uppträdande på samma sätt som lärarna och att de gör en avvägning från fall till fall om det lämpar sig bäst att lyfta elevers beteende i helgrupp eller enskilt.

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår endast i viss utsträckning från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att eleverna ges få tillfällen till delaktighet i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Lärare och elever berättar att eleverna kan lämna in frågor som handlar om sexualitet, samtycke och relationer till biologilärarna och att de i sin tur lyfter dem i undervisningen. Enligt eleverna händer det att lärare frågar om det är några särskilda frågor som de vill ta upp i undervisningen, men att det är olika från klass till klass i vilken utsträckning det sker. Lärarna säger att de behöver fånga upp vad som är viktigt för eleverna, samtidigt som det finns ett ramverk att förhålla sig till i form av det centrala innehållet för ämnena och att eleverna oftare får vara med och påverka hur de ska arbeta än vad som ska avhandlas. Även eleverna uppger att de får vara med och bestämma hur de ska arbeta, eller i vilken ordning de ska arbeta med olika moment, men att det är lärarna som planerar vad som ska göras.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- utveckla samplaneringen av undervisningen för att synliggöra olika perspektiv så att eleverna ges en helhetsbild av kunskapsområdet

I läroplanen anges att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²

Av granskningen framkommer att undervisningen omfattar många olika delar av kunskapsområdet, men att det inte sker någon övergripande planering eller ämnesintegrering när eleverna får undervisning om sexualitet, samtycke och relationer. När eleverna får möta externa aktörer som ungdomsmottagningen integreras detta inte i undervisningen för att få fördjupning. På så sätt löper eleverna risken att inte få en helhetsbild av och perspektiv på hur olika delar av kunskapsområdet hänger samman. Genom att lärarna har kännedom om vad andra lärare undervisar om och förhåller sig till det kan de närma sig kunskapsområdet tillsammans med kollegor och skapa en helhet för eleverna och ge dem möjlighet till fördjupning i ämnet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att samordna olika ämnesområden så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet samt att elevernas möten med externa aktörer knyts samman med den ordinarie undervisningen. Ett sätt kan vara att på skolan ta fram en övergripande plan för undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer och hur olika ämnen kan bidra till att ge eleverna en helhetsbild. Skolverket har material som kan användas i detta [Skolverket Stöd-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen](https://www.skolverket.se/om-skolverket/utbildning/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen)

¹ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

- gör eleverna delaktiga i undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer

I läroplanen anges att eleverna ska delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter för att utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.³

Av granskningen framkommer att elevernas möjlighet till delaktighet är begränsad när det handlar om planeringen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Genom att på ett strukturerat och medvetet sätt göra eleverna delaktiga i planeringen av undervisningen om kunskapsområdet utvecklas elevernas förmåga att utöva inflytande samt möjligheten att identifiera områden där undervisningen behöver fördjupas.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ser till att eleverna ges ett ökat utrymme för delaktighet i planeringen av undervisningen av kunskapsområdet. Ett sätt kan vara att lärare utefter elevernas ålder och mognad på ett strukturerat sätt tar del av elevernas behov och önskemål när det gäller undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Publikationsserier 2015 Delaktighet för lärande](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Anna-Carin Kostic, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Carl Bexell. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Robert Östberg och Ewa Mölleryd deltagit.

³ Lgr 22, avsnitt 2.3

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning ger eleverna en helhetsbild

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁴

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁵ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁶

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.⁷ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.⁸

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.⁹

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.¹⁰

⁴ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁵ 1 kap. 4 § skollagen.

⁶ 1 kap. 4 § skollagen.

⁷ 1 kap. 5 § skollagen.

⁸ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

⁹ 2 kap. 25 § skollagen.

¹⁰ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*.

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹¹

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹²

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹³

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges

¹¹ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹² Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁴

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹⁵ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁶ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.¹⁷

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.¹⁸

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.¹⁹

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå

¹⁴ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag*.

¹⁵ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden*.

¹⁶ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål*.

¹⁷ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer*.

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²⁰

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²¹

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²²

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²³ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²² Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²³ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.